

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

jaargang 59 / 34

19 mei 1984

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

Eschatologie en ethiek IV (slot)

KORT GEHOUDEN

Verzet en begrip

UIT DE SCHRIFT

Heilshistorisch vredesperspectief

KERKELIJK LEVEN

Helpen als beroep (slot)

In memoriam

prof. drs. H. J. Schilder

SYNODE-IMPRESSIES

Commissies aan het werk

PERSSCHOUW

**Het is een goede spreker,
die mij het zwijgen verbetert**

Na bespreking van de joodse apokalyptiek, W. Aalders en Rudolf Bultmann behandelt Dr. Van Bruggen het zgn. 'Getuigenis', een appèl-schrift voor de Ned. Herv. Kerk uit 1971. Dit pleit voor het belijden van Gods handelen in de geschiedenis en de toekomst. Dit slot-artikel geeft een beknopte uiteenzetting van Gods handelen en de geschiedenis en de menselijke bijdrage daarin. Zo kan worden beoordeeld of dit een denkmodel is, dat afgewezen moet worden, zoals Dr Van Bruggen wil.

Eschatologie en ethiek IV (Slot)

In zijn dissertatie heeft dr W. van Bruggen (VBr.) ons voorgesteld verkondigers van een toekomstverwachting, waarin vrijwel (of ook: geheel) het oog gericht moet zijn alleen op het handelen van God, omdat in deze niets (of vrijwel niets) te verwachten is van menselijk handelen.

Hij heeft de eschatologieën van die allen afgewezen. Hij achtte aantoonbaar bij hen (en dat terecht) apokalyptische, doperse en ook gnostische tendenzen, en meende daarmee te hebben aangetoond, dat hun 'denkmodel', wijze van benaderen, onjuist is.

Nu betreft VBr. in zijn bespreking van dit model tenslotte óók nog (in een 'Aanhangsel') het zg. Getuigenis.

Het 'Getuigenis' werd oktober 1971 gepubliceerd. Allereerst bedoeld voor allen die behoorden tot de Ned. Herv. Kerk, heeft het in ruimere kring reacties opgeroepen.¹ Het opende met: 'Temidden van de huidige

geestelijke verwarring op kerkelijk en theologisch gebied richten wij ons met dit Getuigenis tot de gemeente van Jezus Christus 'aan alle plaatsen Zijner heerschappij', een gemeente, die moedeloos, onzeker, twijfelend en wankelmoedig dreigt te worden, omdat zij 'op en neer, heen en weer geslingerd wordt onder invloed van allerlei wind van leer' (Ef. 4,14).

Er volgt dan (als inleiding) een scherpe analyse van de huidige theologie en prediking, voorzover die zal betekenen 'een volledige breuk met het verleden der kerk' (bedoeld is dan: het belijden der Reformatie). Gepredikt worden 'nieuwe dingen', 'waarin de boodschap van het Woord Gods niet meer doorklinkt, religie en geloofsworsteling een overwonnen zaak geacht wordt; de hemel een mythologische voorstelling. God wordt getrokken binnen de grenzen van ons bestaan; het evangelie wordt tot een verwereldlijkt (geseculariseerd) messianisme met sterke wederdoperse trekken; het christelijk geloof wordt vereenzelvigd met een bepaalde maatschappelijke en politieke betrokkenheid. Tenslotte wordt zelfs gesproken van: leringen, die hun oorsprong vinden in humanistische en atheïstische ideologieën.

Na deze analyse volgt in zeven artikelen wat, volgens opstellers, de ware reformatische leer is en wordt de gemeente van Jezus Christus opgeroepen toch deze te belijden.

Nu typeert VBr. dit Getuigenis als een geschrift, dat 'alleen maar kan versterken wat we de apokalyptische beleving van de geschiedenis zouden willen noemen, zoals die in brede lagen van de gemeente voorkomt'. En dat, omdat de hoofddruk, die na lezing achterblijft, die is van 'een sterk verticaliserende'.

Om dat te bewijzen citeert VBr. enige uitdrukkingen, waarin het pleit gevoerd wordt

voor het transcendente (= wat van God komen moet), aandacht gevraagd wordt voor persoonlijk heil; met nadruk verklaard wordt dat vernieuwing van maatschappelijke structuren eerst mogelijk is *nà* vernieuwing van het menselijk hart en de menselijke wil.²

Hier leest VBr. met een *vóór*oordeel de tekst van het Getuigenis. Geheel ten onrechte? Het moet al aanstonds *òp*vallen, (maar VBr. meldt dat niet!) dat de verscheidenheid van de ondertekenaars meteen doet denken aan duidelijke onderlinge verschillen. Wie daarvan weet, moet wel verwachten, dat in dit *appèl*-schrift (méé gelet op de *adhaesie*-betuigers) de uiterste behoedzaamheid betracht is in het formuleren van de tekst. Dat blijkt vooral, als kennis genomen wordt van de drie jaar later verschenen toelichting op de 'hoofdmomenten van het Getuigenis'.³ Ieder van de ondertekenaars en enige *adhaesie*-betuigers bespreken daarin een onderdeel van het stuk. En hier is de divergentie wel zeer merkbaar. Als bijv. Van Niftrik moet schrijven over: God en de geschiedenis, belijdt hij:

'Het enige, waarachtige, sacramentele spoor van God in de geschiedenis is onze Heer Jezus Christus, Zijn kruis en opstanding. Dat is de eigenlijke geschiedenis'. Het Getuigenis spreekt van 'het heilshandelen, dat God, naar het getuigenis van de Heilige Schrift, na het verloren paradijs begonnen is en voltooiën zal tot op de grote dag van de wederkomst van Jezus Christus'.⁴ Als mevr. v. Ruler-Hamelink schrijft, dat uit het belijden, dat ook de structuren vallen onder het verlossende, verzoenende en bevrijdende handelen van God, duidelijk moet zijn, dat christen-zijn en vooral ook *bezig-zijn* met de samenleving en de inrichting daarvan, begrippen zijn die vanzelfsprekend bij elkaar horen; dat de kerk politiek-geëngageerd moet zijn, zij het in een ruime en brede zin; dan moet haar mede-opsteller van het Getuigenis, W. Aalders, zèker weigeren dit te ondertekenen.⁵

VBr. wijst het Getuigenis af, vanwege 'apocalyptische gedachtengangen' van voorheen, die, volgens hem, hun weerslag konden vinden, ook in een recent *appèl*-schrift als het Getuigenis van 1971. Toch is het bedoelen van VBr. wel duidelijk dit: Hij meent, ook met dit stuk, weer te hebben aangetoond, dat het aanvaarden van het eschatologisch 'model': Eschaton zonder futurum (de toekomst komt ons toe, alleen door Gods handelen) onjuist blijkt te zijn, omdat het nu eenmaal samengaat met apocalyptische en/of gnostisch-doperse motieven.

Op die conclusie willen wij nu nader ingaan. Een verdere beoordeling van het Getuigenis en van het effect blijft daarom achterwege.

■ Recapitulatie en voorlopige afsluiting

In zijn proefschrift heeft VBr. zich dus willen bezig houden met de vraag naar het handelen van God en van de mens in de geschiedenis met het oog op de toekomst. Die concreetiseerde hij als: het Koninkrijk Gods.

Zijn vraag splitst zich dan in: a) Is die komst (en dat Koninkrijk) alleen Gods werk, doet menselijk handelen er niet of weinig toe? b) Komt het allèen door ons werk, zet God ten slotte maar de kroon op menselijke activiteit? c) Werken God en mensen samen aan de komst van het rijk?

Zo werd zijn boek drie-delig.

Met de voorbeelden van (de in deze artikelen vermelde) eschatologieën, heeft hij nu willen aantonen de onjuistheid van het zg. 'eerste model'.

Al oordelende maakt VBr. ook reeds merkbaar in welke weg (methode) hij zelf de oplossing zoekt, en wel in het zg. co-operatiemodel. Hij gaat nl. uit van de vraag: Hoe kan zowel aan de subjectiviteit van God als aan die van de mens recht gedaan worden? Hij meent nu (via J. Moltmann's theologisch denken inzake de toekomst) in de H. Schrift de bevestiging van en het antwoord op zijn vraag te vinden en zò de bijbelse fundering (het 'theologisch kader') van het reeds door hem als enig-juist geoordeelde denkmodel.⁶ Dit uitvoerig onderzoek (in zijn boek p. 52-183) is een vervolgstudie zeker waard.

Nu (als voorlopige afsluiting) de opmerking: Ook VBr. laat zich dus door de H. Schrift aanreiken, wat hij juist (vanwege zijn *vóór*-oordeel) in haar komt zoeken!

■ De (alles) uitsluitende *vóór*-vraag

Aan het einde van onze bespreking moet nu de vraag gesteld worden: wat zegt *de H. Schrift* over het handelen van God en van de mens in de geschiedenis met het oog op de toekomst?

Met een beknopt antwoord moge nu worden volstaan.

■ Het Koninkrijk

Bij de prediking van Zijn heraut sluit Jezus áán, als Hij verkondigt: 'De tijd is vervuld en het Koninkrijk Gods is nabij gekomen. Bekeert u en gelooft het evangelie'. (Mark. 1,15). Opdracht, datzelfde te boodschappen, krijgen Jezus' apostelen. In de door de Heiland gegeven bede: 'Uw koninkrijk kome' en de lofzegging: 'Van u is het koninkrijk', heeft de Here zelf reeds duidelijk gemaakt, dat het

KERNREDACTIE:
DR. K. VELING (eindredacteur),
DS. C. J. SMELIK,
DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE:
PROF. DRS. D. DEDDENS,
PROF. DR. J. DOUMA,
PROF. J. KAMPHUIS,
PROF. DR. C. TRIMP,
DS. C. J. SMELIK,
DR. K. VELING,
DR. W. G. DE VRIES

Alle stukken bestemd voor de
Redactie aan:
K. Veling,
Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE:
Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040
Postbus 25, 4460 AA Goes
Tel. (01100) 15591

Advertenties 40 cent per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Advertenties
(01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever is het niet toe-
gestaan artikelen uit dit blad over
te nemen.

Abonnement: f 69,— per jaar.
Buitenland: f 121,20 per jaar (zee-
post).
Lossennummers f 1,40 (excl. porto).

rijk nog te verwachten is, van God. Zo bleven verkondigen, door Christus' Geest onder- richt, de apostelen.⁷ De benaming: konink- rijk der hemelen (eveneens reeds in de evan- gelien, Matth. 3,2) moet dan ook op iets méér doelen dan op aard en oorsprong van het rijk. Het duidt óók aan *de plaats*: de hemel, van- waar het ook eens komen zal.⁸

Het is het rijk van de Zoon des Mensen, aan Wie eens heerschappij en eer en koninklijke macht door God gegeven zal worden (Dan. 7). Het is nabij gekomen in de komst van de Christus in het vlees. Nog méér nabij, als Hij verkondigt: 'Ik zeg u, van nu aan zult gij de Zoon des Mensen zien, gezeten aan de rech- terhand der Macht en komende op de wol-

■ Het handelen van de mens

VBt. stelt, dat het handelen van de mens vrij- terhand der Macht en komende op de wol-

Toch werd (en wordt) zo d.i. naar de Schrift- ten, door meerderen geschreven en gespro- ken. Wel zijn er onder hen, die onderschei- den: het koninkrijk Gods als reeds in de tijd gekomen (religieus-ethisch) en nog te ver- wachten ('reeds nu' en 'nog niet').¹⁰ Maar ook dan wordt, zonder reserve, het Rijk beliden als (louter) geschenk en werk van de God en Vader van Jezus Christus.¹¹

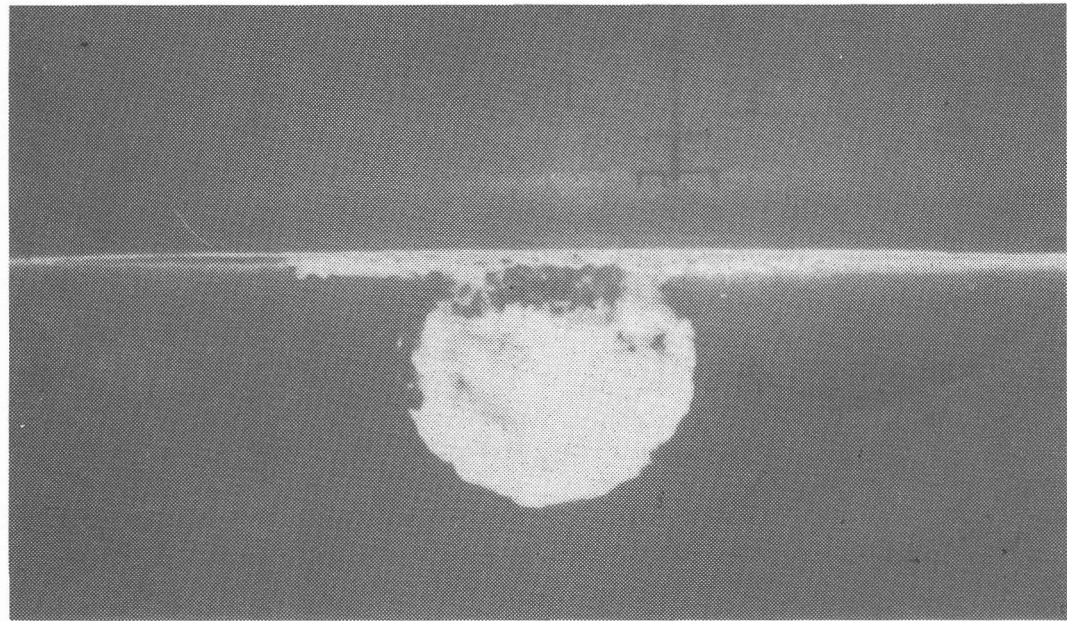
Waarom heeft VBt. niemand van deze be- kende, ook recente, belijders voor het voet- licht gebracht? Als vertegenwoordigers van het eerste 'model'?

wel wordt weggedrukt, als de verwachting is louter van Gods handelen. Hij spreekt wel uit, dat van co-operatie geen sprake kan zijn, wat betreft *het in Christus verschijnen heil*. Dat heil is echter zo gestructureerd, dat het antwoord van de mens on-ontbeerlijk is. En dan in deze zin: mensen, uitgenodigd, hun plaats in te nemen in de gang van het rijk Gods worden dan als deelnemers geroepen tot een persoonlijk bijdrage. De geschiede- nis heeft wel een transcendente uitgang (= dank zij Gods ingrijpen), maar die kan wor- den 'vertraagd' of 'verhaast', naar mate da- den van gehoorzaamheid, als tekenen (signa- len, maar tevens bouwstenen) van het ko- mende rijk uitblijven of zichtbaar worden.¹²

Nu zegt Paulus inderdaad: 'Gods mede-ar- beiders zijn wij', 1 Kor. 3,9. Die uitdrukking kan alleen dan goed verstaan worden, als ge- let wordt op geheel Gods openbaring in het N.T., m.n. inzake het handelen van God in en door de Christus.¹³ Reeds de zg. Oude

ken'. (Matth. 26,64). D.i.: Gij zult Hem leren kennen in Zijn macht, totdat vervuld is de heerlijkheid van Gods kinderen', Rom. 8,20-23, die hier nu nog 'erfgenamen' zijn, 1 Kor. 6,9, 10, dan, als zijn burgers het Rijk erven en binnengaan, Matth. 5,5, het Rijk van de zaligheid, gegeven en verworven in de weg van rechtsoefening, voldoening en verzoee- ning in de Christus, Gal. 4,4; Ef. 4,9, 10. Het is dan ook niet de vrucht van ons presteren of méé van ons volhardend werken, wel lou- ter gave van God, Luk. 22,29, 30; Openb. 3,21.

Dit is, wat VBt. noemt: diens eerste 'model', maar door hem verworpen als onbetrouwba- re weg naar een bijbelse eschatologie!

Toekomst-
verwachting... ?
(Foto: N.D.)

Bedeling wordt beheerst door het oogmerk van God om in de Christus aan het licht te brengen de volheid van het profetisch verkondigde heil (vgl. Rom. 1,1-3; 16,26; Hebr. 1,1).

Dat houdt in, dat voor de Christus, opgenomen en verheven tot Gods troon, nu éérst de eeuwen komen, waarin, onder Zijn regiment, in vervulling zullen gaan *alle* woorden van psalm 110. Onze tijden, van deze Christus-regering in Zijn drie-voudige ambtsdienst vol, zijn Hem door God beschikt en toegemeten, om zich reeds bekend te maken in Zijn overwinningskrachten, met het oog op het nieuwe Godsrijk, Handel. 2,36; Ef. 1,22, 23; Filipp. 2,9-11; Hebr. 6,5; Op. 5.¹⁴ Nu heten, reeds in de evangeliën, allen, die de Christus aanhangen: arbeiders, knechten (slaven), met het oog op Zijn oogst, Matth. 9,38. Zij kunnen dat ook zijn, door Christus' krachten. Zij zullen dat ook zijn, want juist dáárin *roept* Hij hen, om Hem in zijn overwinning en toekomst te dienen. Zij zullen, in de verworven krachten, nu uitgaan om in deze wereld zò bezig te zijn, *alsof* van hun werken (en bid-den) de komst van het Koninkrijk afhangt. 'Met-Christus-zijn', werkers door Christus' Geest, en zò, en in die zin: mede-werkers van God, Matth. 5,13; Handel. 2,16, 17. Ook de gebeden van 'alle heiligen' Openb. 8,3-6, 'verhaasten' niet de komst van het Rijk, maar zijn wèl door de Here Zelf ingevoegd in het machtswerk van de Christus en zò in het dienstwerk van de gemeente, in Zijn gang naar de Jongste Dag.

Als nu de bijbel óók spreekt van ons 'vreemdelingschap' hier, doelt dit toch ook weer vóór alles op onze activiteit, niet die van 'doortrekkende reizigers', maar van 'ingezetenen in den vreemde'. Zowel het belijden:

'Ik ben een vreemdeling *bij U*', d.i. de Here, op Wiens grond wij wonen (ps. 39), als het: 'zij hebben beleden, dat zij vreemdelingen en bijwoners waren op aarde' Hebr. 11, dwingt toch vóór alles tot bezinning over onze weg en ons werk, hier en nu. De roep van de psalmdichter, ergens buiten het eigen land, 'in den vreemde': 'Ik ben een vreemdeling op aarde', is meteen de smeking: 'Verberg Uw geboden niet voor mij' (ps. 119,19). Het is: Maak mij nù vooral Uw wil bekend, hoe te gaan, te spreken, mijn positie te bepalen, hoe te kiezen en te verwerpen, in deze (mijn huidige) wereld.¹⁵

En zeker, dan óók heeft ons vreemdelingschap dèze zin: met verlangen uitzien naar de volle beleving van *alle* beloften van God, 1 Petr. 1,4, 5.

Het 'toeven' van de Christus (2 Petr. 3,9), vanwege de vervulling van Zijn Middelaarswerk, is óók vol van de spanning van het 'zich haasten' naar de eindoverwinning. En de intense en alzijdige activiteit van Christus' gemeente kent het uitzien naar 'het einddoel van het geloof, dat is de zaligheid der zielen'. (1 Petr. 1,9).

■ Ethiek

Vanwege deze N. Test. verkondiging blijkt *niet ter zake* de overweging van A. Kuiper in diens 'Gemeene Gratie' (zie het eerste artikel). De vraag van Kuiper, m.n. naar aanleiding van Openb. 21,24, 26, *beslist niets* over onze interesse of activiteit, hier en nu. Die is immers, zonder meer, roeping en vrucht van Christus' heerschappij in deze eeuwen!

En dàt naar duidelijk 'uitwijzen van het evangelie'.

Medewerkers als vreemdelingen, vreemde-

Prof. J. Kamphuis

EEN EEUWIG VERBOND

Het thema van het Verbond komt tegenwoordig weer in allerlei verband aan de orde. Over het Verbond en over de doop als Verbondszeegel is het ook gegaan in de tijd van de Vrijmaking, veertig jaar geleden.

De vragen van toen, de grote vragen van de zekerheid van het geloof, hebben in onze tijd wezenlijk nog niets van hun actualiteit verloren. Ze hebben zelfs nieuwe actualiteit gekregen, nu we met een nieuw subjectivisme hebben te maken.

Die overtuiging draagt de schrijver van dit boek uit. Hij heeft 25 jaar als hoogleraar gewerkt in de kerkgeschiedenis en de dogmatiek.

In een afsluitend hoofdstuk spreekt hij ook afzonderlijk over de praktijk van het leven in het Verbond

Ca. 160 pagina's, gebonden

f 24,95

VERKRIJGBAAR IN DE BOEKHANDEL

vijlbrief | haarlem

druktechniek / publicaties / communicatie

Postbus 6080, 2001 HB, Telefoon 023 - 24 90 41

lingen als mede-arbeiders van God. Onder Christus' heerschappij heeft het leven zin en doel. Dat is niet: een zich uitleven in een cultuur-optimisme; 't is heilsgeschiedenis!

Wij weten van Gen. 1,28; maar oog en hart zijn gericht op de verhoogde Christus, op Zijn heerschappij, hier en nu, en op wat Hij beoogt!¹⁶

De dienst van God, de Heer,
verheugt het hart, steeds meer,
en duurt in eeuwigheid.

Psalm 19,4 (Proefbundel)

G. Hagens Sr

¹ Het was ondertekend door zes zeer bekende figuren in de N. Herv. Kerk, onder wie drie hoogleraren. Dertien (herv.) theologen gaven hun naam ter adhaesie. Dit 'Getuigenis', dat in discussie bleef, speelt vooral nu een rol in de strijd van 'Samen op weg'.

² W. van Bruggen, *Futurum en Eschaton*, p. 24.

³ 'Breuklijnen in kerk en theologie', (Hoofdmomenten van het Getuigenis), Kampen, 1974. Eerder verschenen reeds interviews met de opstellers. Zie: Rik Valkenburg, 'Stelling en Tegenstelling voor en na het Getuigenis', Kampen, 1972.

⁴ Breuklijnen, p. 100.

⁵ Idem, p. 40.

⁶ Bij de verbondsverklaring betreft VBr. bovendien het n. Test. ische 'met-Christus-zijn' en de (volgens hem) bijbelse voorstelling van de 'corporate personality' (= de gemeenschap concentreert zich in het individu, het individu actualiseert de gemeenschap).

⁷ Matth. 7,21-23; Luk. 13,24-29; 21,31; Handel. 14,22; 1 Kor. 6,9,10; 15,50; Gal. 5,21; Ef. 1,13, 14; 5,5; Hebr. 12,28; 2 Petr. 1,10,11.

⁸ Filpp. 3,20; 2 Tim. 4,18.

⁹ De nederl. tekst in antw. 123 Heid. Cat.: 'totdat de volkomenheid van Uw rijk komt', verschilt van de latijnse (in: Catechesis Religionis Christianae Heidelberg. 1563). De laatste heeft: quoad plene tandem ac perfecte regnes (totdat U volkomen als Koning heerst). Dit is exact naar 1 Kor. 15,28. De zg. textus receptus (Kerkenordening van de Pfalz, 1563) heeft: totdat Uw volmaakte rijk verschijnt ('herzu komt'). Zie: Bakhuizen van den Brink, 'De Nederlandsche Belijdenisgeschriften', 1940.

¹⁰ Met beroep op Matth. 12,28; Luk. 17,20, 21; Kol. 1,13; Openb. 1,6.

¹¹ Zie bijv. H. Bavinck, *Ger. Dogm.*, 1928⁴, dl III, p. 224 e.v., 490 e.v., dl IV, 280 e.v. S. Greijdanus, *Referaten Congres 1948*, p. 29-52; G. C. Berkouwer, *De Wederkomst van Christus*, dl I, p. 10 e.v., dl II, p. 237 e.v.; Idem, *De verkiezing Gods*, p. 47 (synergos en co-operatie); H. N. Ridderbos, *De komst van het Koninkrijk*, p. 62 e.v.; Idem, *Paulus*, p. 52 e.v., 224 e.v.

¹² W. van Bruggen, a.w., p. 170 e.v.

¹³ Terecht stelt dan ook Meijerink: 'Om de verhouding van de christen tot de wereld te bepalen, hebben we dan ook in de eerste plaats die van Christus vast te stellen'. (H. J. Meijerink, *Handboek G.K. in Nederl.* 1948, p. 212). Hij stelt echter teleur in de uitwerking van wat hij beoogt.

¹⁴ Volgens Berkouwer kreeg 'dit eschatologisch perspectief weer sterk de aandacht door de nadrukkelijkheid, waarmee Van Ruler in verband met 1 Cor. 15 van het Messiaans intermezzo spreekt en daaruit vergaande consequenties trekt...' (G. C. Berkouwer, *De Wederkomst van Christus*, dl II, p. 243.).

Wil men aan de betekenis van de Christus, aan Zijn werk en eer, niet te kort doen, dan behoort m.i. dit 'Christus-intermezzo' een zelfstandig onderdeel van de dogmatiek te zijn. Met alle gevolgen voor de ethiek!

¹⁵ Hebr. 11. Vgl. de verzen 32 tot 40 met 10, 14, 15.

¹⁶ Anders bij J. Douma. Hij schrijft: '... dat men over Gen. 1,28 niet zwijgen kan — ook na Christus' komst niet. Maar tegelijk ben ik nog meer dan voorheen overtuigd, dat men bij *Christus en Zijn wederkomst* (cursivering van mij, G. H.) beginnen en eindigen moet voor de bepaling van onze roeping...' (J. Douma, 'Algemene Genade, 1976³, p. 389.

Verzet en begrip

Op 4 en 5 mei wordt jaarlijks de strijd tegen het nationaal-socialisme herdacht. De laatste jaren wordt de strijd van toen nogal eens in verband gebracht met hedendaagse bedreigingen van vrijheid, b.v. door haat tegen vreemdelingen die ook in ons land voorkomt. Dit kan zinvol zijn. Herdenken moet ook waakzaam maken.

De verbinding van 4 en 5 mei met kwesties die in onze tijd actueel zijn, vindt weinig bestrijding. Daarom is het wel opmerkelijk dat in *Elseviers Magazine* van 5 mei 1984 Emmy van Overeem zich verontwaardigd toont over de 'Stichting voor Recht zonder Onderscheid' die de euvelen moed heeft gehad om op bevrijdingsdag te protesteren tegen de praktijk van de abortus provocatus in Nederland.

Vanwaar die verontwaardiging? Mevrouw van Overeem spreekt zelf over 'de pijn dat in ons land ongeboren kinderen gedood worden'. Toch was het volgens haar verkeerd om in de tijd van herdenking van het leed van de Tweede Wereldoorlog te pleiten voor het recht van ongeboren kinderen op bescherming van hun leven. Want daardoor werden de diepe emoties die sinds 1945 aan 4 en 5 mei gekoppeld zijn 'verstoord en bezoedeld'. Veel mensen ervaren nog steeds pijn en verdriet als zij stil staan bij de gevolgen van de oorlog. En nu werd daarbij ook nog eens zout gestrooid in de wonden van vrouwen 'die, in uitzichtloze nood, hun kind meenden en menen te moeten weigeren'.

Nu wordt het duidelijk. Mevrouw Van Overeem ziet niet de ongeboren kinderen allereerst als slachtoffers van de abortus provocatus, maar de vrouwen die daartoe besluiten.

Het is natuurlijk waar dat een ongewenste zwangerschap een vrouw in grote moeite kan brengen, hoewel in Nederland zeker niet alleen wordt geaborteerd in situaties van 'uitzichtloze nood'.

Maar waar het hier om gaat is dat een protest tegen levensvernietiging niet mag worden teruggewezen onder verwijzing naar de motieven van degenen die aan abortus provocatus meewerken.

Misschien komt de haat die sommige Nederlanders tegen vreemdelingen koesteren, wel voort uit frustratie door een als uitzichtloos ervaren leefsituatie. Maar natuurlijk is dat geen reden om rond 4 en 5 mei te zwijgen over de onaanvaardbaarheid van die haat.

Wie meent dat het anders is in het geval van de abortus provocatus miskent de ernst van deze levensbedreiging wel zeer.

Begrip voor mensen mag niet in mindering worden gebracht op verzet tegen kwaad dat ze aanrichten.

K. Veling

Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden en hun speren tot snoeimessen.

Micha 4 : 3

Heilshistorisch vredesperspectief

Wanneer inderdaad deze profetische belofte vandaag voor ons 'vertaald' moet worden in een concrete ontwapeningsopdracht, die de profeet ons voorhoudt in de naam van de HE-RE, dan kan niemand om dit bevel heen. Dan kunnen ook wij dit oude woord niet voor kennisgeving aannemen. Micha's woord wordt van alle zijden aangedragen als een concrete bijdrage tot ontwapening, juist door vredesbewegingen, die de naam van Christus of van de kerk in het vaandel dragen. Bewegingen groeien uit tot kruistochten: God wil het. De vraag is: wil God het, en staat Gods profeet Micha aan de zijde van hen, die pleiten voor eenzijdige ontwapening? Het valt niet te ontkennen, dat Micha een boeiende zaak aansnijdt: volledige ontwapening, definitieve beëindiging van oorlogen en oorlogsdreigingen, het zitten van ieder onder zijn wijnstok en zijn vijgeboom, zonder dat iemand hen opschrikt. Zeg maar eens, dat dat geen uitermate boeiend perspectief is! Het staat er woordelijk zo en de profeet belooft het. Hij spreekt in de toekomstige tijd: dit zal gebeuren. Een klemmende vraag is:

■ Wanneer gaat dit perspectief in vervulling?

Enkele malen is sprake van 'de berg van het huis des 'HEREN': die zal vast staan als de hoogste der bergen, en die zal verheven zijn boven de heuvelen (vs. 1). Even later is duidelijk, dat deze berg de Sionsberg is en dat aan de tempel in Jeruzalem gedacht moet worden, als het gaat over het huis des HE-REN. Dáár is die magnetische kracht aanwezig. Moeten we werkelijk aan die oude berg

Sion denken en aan die stad Jeruzalem, waar de conflicten hoog oplaaïen tussen Israël en de Palestijnen? Maar had niet kort tevoren Micha geprofeteerd, dat Sion als een akker zou worden omgeploegd en dat Jeruzalem tot steenhopen zou worden (3 : 12)? Laat uit die steenhoop een nieuwe stad weer opgebouwd zijn, maar de latere ondergang van de stad was naar het woord van Christus geen wezenlijk verlies. Stad en tempel hadden hun diensten bewezen in de geschiedenis van Gods heil. God Zelf scheurde het scheidingsmakende tempelgordijn op de Goede Vrijdag van boven naar beneden.

Dat we over die aanwijsbare berg Sion heen moeten kijken en ook over die aanwijsbare stad Jeruzalem met zijn tempelgebouwen, kan reeds blijken uit Micha's woorden: die berg Sion zal verheven zijn bóven de heuvelen! Maar in werkelijkheid is die berg weinig meer dan een heuvel vergeleken bij de machtige berggevaarten. We hebben te maken met een heilshistorisch perspectief: de apostel kan van de kerk van Jezus Christus verklaren, dat dáár de God van Jakob woont en dat die kerk nu voortaan het huis en de tempel is van de levende God (1 Cor. 3 : 16, 17; Ef. 2 : 21, 22; 2 Thess. 2 : 4; 1 Tim. 3 : 15). Die gemeente is het nieuwe Jeruzalem, dat uit de hemel bezig is neer te dalen, van God (Openb. 21 : 9). Over ballingschap en wederkeer heen profeteert Micha over gebeurtenissen 'in het laatste der dagen' (vs. 1). Hij denkt aan die geweldige periode tussen Christus' hemelvaart en wederkomst. Uit allerlei volken stromen de mensen toe, op de roepstem van Gods wet en woord (vs. 2). Aan één tafel gaan ze plaats nemen, rijken en armen, slaven en vrijen, blanken en zwarten. Daar worden de conflicten opgelost, omdat dáár de verzoening wordt uitgewerkt, die Christus tot stand bracht, de vrede met God en – als gevolg daarvan – de vrede onderling. Dáár moeten zwaarden en speren plaats maken voor ploegscharen en snoeimessen. Dáár bloeien wijnstok en vijgeboom. Die wonderen – want dat zijn het toch! – voltrekken zich binnen de christelijke kerk, verbreid en verstrooid over de gehele wereld, en toch met hart en wil samengevoegd en verenigd in eenzelfde Geest, door de kracht van het geloof.

P. Lok

Helpen als beroep (slot)

Zoals in het vorige artikel werd aangewezen, heeft ds. Van Gorp een zekere waardering voor het boek 'Bijbels pastoraat' van Jay E. Adams. Hij ziet ook wel dat er kritiek valt te leveren. Adams' bijbelgebruik is soms biblicistisch en zijn tweedeling van de mens in lichaam (waarin ziekte kan bestaan) en ziel (het terrein van het geestelijke leven waar het gaat om zonde en bekering) is onjuist. Ds. Van Gorp schrijft: 'terecht is deze opvatting van Adams afgewezen als zou er geen andere keuze zijn dan ziekte (door lichamelijke oorzaken) of zonde'.¹

Maar volgens ds. Van Gorp zijn we daarmee niet van Adams af. Hij schrijft: 'We moeten deze lering trekken uit zijn boek, dat we erop bedacht moeten zijn dat er wel eens heel wat meer in allerlei psychische moeiten zou kunnen zijn, dat veroorzaakt wordt door een zondige levenshouding, dan we wel denken'. Deze mogelijkheid wordt volgens hem in de professionele hulpverlening nauwelijks erkend. En dat is schadelijk voor een goede hulp. 'Als duidelijk vaststaat: er is hier geen sprake van een ziekte door lichamelijke oorzaken, en evenmin van een psychische stoornis, en er geconcludeerd moet worden dat de moeiten inderdaad het gevolg zijn van zonden, dan moeten de ambtsdragers aan het werk'.

Het is natuurlijk de vraag of Adams gelukkig zou zijn met deze gevolgtrekking uit zijn boek. Immers, de deur wordt toch opengezet voor kwakzalvers die menen dat de menselijke geest ziek kan zijn. Maar dat hoeft ons hier niet bezig te houden. Het is toe te juichen dat ds. Van Gorp begrip toont voor de moge-

lijkheid van psychische en sociale ontwrichtingen die niet allereerst in de sfeer van de ethiek moeten worden benaderd. Interessanter is de vraag of beroepshulpverleners inderdaad nauwelijks de invloed van de zonde erkennen. Moet Adams' nadruk op de zonde als oorzaak van de visie van Nieboer en van de GSA corrigeren?

■ Zonde en psycho-sociale nood

Wie met deze vraag in de gedachten gaat lezen in 'Helpen in perspectief' kan al gauw tot de conclusie komen dat er niet zoveel verschil tussen Van Gorp en Nieboer is waar het gaat om de erkenning van de zonde als belangrijke oorzaak van psycho-sociale problemen. Als Nieboer zich in de inleiding van zijn opstel afvraagt hoe het komt dat er tegenwoordig zoveel meer problemen lijken te zijn dan vroeger, dan wijst hij er dadelijk op dat 'door een (revolutionair) individualisme en egoïsme de psychische en sociale draagkracht van de mens (is) verminderd'. Hij verwijst daarbij naar Matth. 24 : 12, waar Jezus spreekt over de wetsverachting waardoor de liefde van de meesten zal verkillen.¹

Verderop spreekt Nieboer over de gevolgen van de zonde. Hij zegt dat een goede ontplooiing van wat in de schepping gegeven is, alleen maar mogelijk is 'bij absolute onderwerping aan Gods Verbondswoord'. En daarom 'gaat er van de zondigende mens een scheppingsontwrichtende en -verwoestende werking uit' (p. 77).

Nog concreter zegt hij dat structuren die door mensen worden gevormd (b.v. het huwelijk) 'extra zondegevoelig' zijn. Zo kan ontrouw een ontwrichtende werking hebben op de band tussen getrouwde mensen (p. 79).

Ook in de jubileumbundel van de GSA, het boek waaraan Van Delden een kritische beschouwing heeft vastgeknoopt³, zijn opmerkingen te lezen die eenzelfde strekking hebben. Met zoveel woorden wordt betoogd dat 'tucht' niet in strijd is met de liefde. Een goede hulpverlener kan natuurlijk nooit blij zijn over ongerechtigheid.⁴ In een artikel over democratisering in het bedrijfsleven wordt onder een verwijzing naar de zondige aard van de mens afstand genomen van optimistische verwachtingen over de effecten van nivelleren van machtsverhoudingen (p. 82). En ook inrichtingswerkdrukt Bosma, die in zijn artikel betoogt dat psychische nood vaak samenhangt met de mensen rondom de betrokkene en in veel gevallen niet veroorzaakt wordt door zijn eigen zonde, zegt daar meteen bij dat zondige neigingen 'niet zelden een

De opvatting van mensen als Jay Adams dat psychische en sociale moeiten veroorzaakt worden door zonde en dat hulpverlening haar uitgangspunt moet nemen in een oproep tot bekering, heeft voor gereformeerden soms iets aantrekkelijks. Dat is begrijpelijk. Het terrein van de psycho-sociale hulpverlening is glibberig en wordt overspoeld met ideologieën die geen ruimte laten voor het normatieve spreken vanuit de Schrift. Toch is Adams' visie niet aanvaardbaar.

¹ Gereformeerde Kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe, 40e jrg., nr. 11, 17 maart 1984.

² W. Nieboer, Een calvinistische plaatsbepaling van de psycho-sociale hulpverlening; in: *Helpen in perspectief*; uitg. De Vuurbaak Groningen, 1982, p. 72-102. Het citaat staat op p. 73.

³ *Bijbel en Wetenschap*, 8e jrg., nr. 62, oktober 1984.

⁴ Tien jaar Gereformeerde Sociale Academie; feiten, ontwikkelingen, visies 1972-1982; uitg. De Vuurbaak Groningen, 1982, p. 69.

versnellende en verergerende factor' vormen (p. 51).

De vraag komt nu toch op hoe het mogelijk is dat Van Gulp met zoveel nadruk betoogt dat professionele hulpverleners nauwelijks rekenen met de mogelijkheid dat psychosociale nood veroorzaakt wordt door een zondige levenshouding. Dat geldt dan toch in ieder geval niet voor Nieboer en de aangehaalde auteurs in de GSA-bundel.

■ Zonde schaad

Mijns inziens ligt het eigenlijke punt ergens anders. Het gaat niet zozeer om de oorzaken van psychische en sociale nood. Ds. Van Gulp staat, net als prof. Nieboer, open voor allerlei verschillende mogelijkheden.

Van Gulp is er bang voor dat ambtsdragers in hun normatieve spreken belemmerd worden door beroepshulpverleners die altijd maar wijzen op 'ontwrichtingen' die methodische hulp noodzakelijk maken. Hier schuilt een belangrijk misverstand. Want normatief spreken (mits zorgvuldig en met een open oog voor de omstandigheden) is nooit een concurrent van methodische hulpverlening door een beroepskracht.

Ds. Van Gulp stelt dat de ambtsdragers aan het werk moeten met hun vermaningen zodra gebleken is dat er geen psychische stoornis in het spel is. Dat lijkt me niet juist. Pastoraat, met troost en terechtwijzing, heeft een zelfstandige taak en hoeft niet te wachten op het sein 'geen psychische stoornis' van beroepshulpverleners. Wel mag natuurlijk van ambtsdragers worden verwacht dat zij een open oog hebben voor de complicaties van de situaties waarin ze terechtkomen. Daarbij kunnen hulpverleners wellicht helpen.

Maar zij behouden hun taak tegenover de leden van de gemeente, ook als andere hulpverleners daarbij betrokken zijn.

Maar wat doen die andere hulpverleners dan? Spreken dezen dan nooit over zonde? Dat doen ze wel, voorzover en omdat daarvoor kan worden bijgedragen tot herstel van een stoornis. Hun invalshoek is beperkt. Zij letten allereerst op de creationele gevolgen van schadelijk gedrag of van een schadelijke levenshouding, soms van de betrokkene zelf, heel vaak ook van anderen.

Als christen-hulpverlener weet hij dat zonde een schending is van de heilige God. Als hulpverlener is hij vooral gespitst op de verstoring in de structuur van de schepping, die gevolg van zonde kan zijn.

Maar, zoals gezegd, er kunnen allerlei oorzaken zijn van psycho-sociale nood. En ook als

verkeerd gedrag de oorzaak is van een probleem, dan is nog niet gezegd dat de hulpverlener zich daarop moet concentreren. Het kan nodig zijn op een andere manier te werken aan de verstoring die er nu eenmaal is, hoezeer de betrokkene misschien zelf schuldig is aan het ontstaan ervan. Het belijden van schuld en Gods vergevende genade zullen de gevolgen lang niet altijd ongedaan maken.

■ Bijbelgegevens

Ds. Van Gulp, evenals drs. Van Delden, waardeert het in Adams dat deze de Bijbel gebruikt voor de theorievorming ten behoeve van hulpverlening. Ik deel die waardering. Het is verkwikkend te lezen hoezeer iemand het gezag van de Schrift wil erkennen in kwesties van psychologie en hulpverlening.

Het is naar mijn overtuiging inderdaad zo dat de Bijbel veel over de mens zegt dat voor theorievorming belangrijk is. Niet zozeer omdat de Schrift zou beschrijven hoe de mens psychisch en sociaal 'in elkaar zit'. Maar wel omdat Gods Woord een kader biedt om ideologische ontsporingen in menswetenschappelijke theorieën te ontdekken. Zo kan vanuit de Bijbel kritiek worden geleverd op theorieën die de mens willen terugbrengen tot een automaat die op prikkels van buiten reageert, of op theorieën die onvoorwaardelijk van het goede van de mens uitgaan.

Maar mijns inziens moet niet worden verwacht dat de Bijbel informatie geeft over de wijze waarop de geschapen werkelijkheid feitelijk functioneert. Dát kan onderzoek in de schepping aan het licht brengen.

Ds. Van Gulp meent dat ik me in eerdere publicaties⁵ wat gemakkelijk van deze kwestie heb afgemaakt. Hij noemt een hele serie Bijbelplaatsen die zijns inziens 'materiaal voor theorievorming in de menswetenschappen' bieden.⁶

De aangehaalde teksten zeggen in allerlei toonaarden dat het leven in het verbond, de bekering van zonde, het zoeken van Gods koninkrijk het leven tot bloei brengt. Dat is natuurlijk waar. Wie goede dagen wil zien, moet goede werken doen (Ps. 34). Wie Gods koninkrijk zoekt, krijgt al het nodige bovendien geschonken (Matt. 6). In Rom. 1 lezen we hoe God het mensenleven aan de ontwrichting prijs geeft door mensen over te laten aan hun slechte begeerten. Zonde werkt dus ontwrichtend.

Deze woorden wijzen erop dat alleen in God het heil is te vinden. Ook wordt steeds onderstreept dat Gods wetten het leven ten goede komen. Maar ds. Van Gulp maakt niet dui-

⁵ De Reformatie, 58e jrg., nr. 28 en 29, 16 en 23 april 1983.

⁶ Gereformeerde Kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe, 40e jrg., nr. 12, 24 maart 1984.

delijk hoe deze 'gegevens' tot een psychologische of sociaal-psychologische theorie kunnen leiden. '... wie de HERE zoeken, hebben geen gebrek aan enig goed' zingt de dichter van Psalm 34. Maar hier is toch geen sprake van een psychologische wet? Er wordt geloofsvertrouwen uitgesproken, dat zelfs niet kapot hoeft te gaan als God schijnbaar 'alle goed' aan zijn kinderen ontnemt.

En de Schriftplaatsen waar gesproken wordt over de heilzame uitwerking van schuldbelijdenis en schuldvergeving? In Psalm 32 wordt gezegd: 'zolang ik zweeg, kwijnde mijn gebeente weg'. De bevrijding kwam pas toen de zonde beleden werd en toen de HERE vergeving schonk. Maar ook deze werkelijkheid van het verbond tussen de zondige mens en de genadige God, die zijn kinderen niet in de zonde wil laten, kan niet worden beschouwd als een psychologische theorie of een aanzet daartoe. Er zijn talloze overtreders van Gods wetten die daaronder lichamelijk of psychisch helemaal niet lijden. En er zijn oprechte gelovigen die maar blijven tobben met torenhoge schuldgevoelens, b.v. omdat ze menen 'de zonde tegen de Heilige Geest' te hebben bedreven. Met deze opmerkingen doe ik niets af van het Evangelie van de vergeving waarover in Psalm 32 gezongen wordt. Maar wel wordt duidelijk dat de Bijbel niet moet worden gezien als een vindplaats van gegevens voor wetenschappelijke theorieën.

Deze gedachtenlijn moet ook worden doorgetrokken naar de beroepsmatige hulpverlening. Het Evangelie biedt geen therapeutische aanwijzingen in elke psycho-sociale nood, hoezeer ook het houvast van Gods Woord steun kan betekenen bij het herstel van iemands levensmoed. Gods Woord is on-eindig veel meer dan een therapeutische methode. Gods Woord is ook allereerst iets anders.

Dan schrikken we ook niet als blijkt dat de genezende effecten van een 'bekering' tot de Bagwan-secte (b.v. in de strijd tegen alcohol-verslaving) niet onderdoen voor een bekering tot God en misschien nog wel sterker zijn. Dergelijke overwegingen leiden Nieboer tot zijn conclusie: 'wie de bekering tot een therapeutische methode maakt, toont gebrek aan eerbied voor Gods Woord'.⁷

■ Het gevaar van humanistische ideologieën

Beroepsmatige hulpverlening bij psychische en sociale problemen is een eigensoortige activiteit met eigen doelstellingen en methoden. In het voorgaande is de nadruk sterk gelegd op de begrenzing daarvan, m.n. tegen

over Adams die psycho-sociale hulpverlening laat opgaan in het pastoraat. Deze begrenzing is nog in een ander opzicht belangrijk. Wie mensen helpt, die kampen met een verstoring in hun leven, kan vaak gebruik maken van wat Nieboer noemt 'interne verweermiddelen tegen dysintegratie'. God heeft in de schepping allerlei mogelijkheden gegeven tot overwinning van verstoringen. Mensen hebben vaak een grote veerkracht, die – als de omstandigheden gunstig zijn – kunnen bijdragen tot herstel van één of andere psychische kneuzing. Bosma noemt dergelijke 'verweermiddelen' anders; hij spreekt – m.i. niet zo gelukkig – van een 'levensgevoel' dat hulpverlening mogelijk maakt.⁹ Maar terecht wordt gewezen op de mogelijkheden die in de orde van de schepping gegeven zijn om ontwrichtingen te (doen) herstellen.

Het is nu van levensbelang voor gereformeerde hulpverleners dat zij de aard van deze 'creationele' mogelijkheden beseffen. Ook hier gaat het weer om de grenzen van de psycho-sociale hulpverlening.

Wie de geschapen mogelijkheden tot herstel van stoornissen opblaast tot wegen naar verlossing, glijdt af in een humanistische namaak-religie. De grote gave van geschapen mogelijkheden wordt dan een afgod. Bosma noemt het een 'tragische, maar wel begrijpelijke vergissing' dat mensen de kracht die het geschapen leven geeft, aanzien voor iets goddelijks.¹⁰ Dit lijkt mij een reden om liever niet de uitdrukking 'levensgevoel' te gebruiken. De vitalistische lading van zo'n begrip (vgl. het 'élan vital', vereerd als kosmische kracht) vraagt om misverstanden.

Hulpverleners moeten een open oog hebben voor geschapen mogelijkheden en ze moeten openstaan voor onderzoek in de schepping om deze te ontdekken. Maar daarbij is er veel aan gelegen dat ze de beperkte reikwijdte van hun theorieën en methoden beseffen.

Dat treden ze ook niet in de plaats van ambtsdragers en zijn de best mogelijke condities geschapen voor een goede samenwerking.

K. Veling

Leraar middelb. school
vraagt te koop: losse delen
Korte Verklaring, Matth. Henry
of Dächsel. Tel. 033-19314.

'Dit zoek ik...' Geschiedenis
Geref. Kerk vanaf de Af-scheiding.
Prijs: f 17,50 Giro 55.45.785 t.n.v. Uitbr. Geref.
Kerk Wezep.

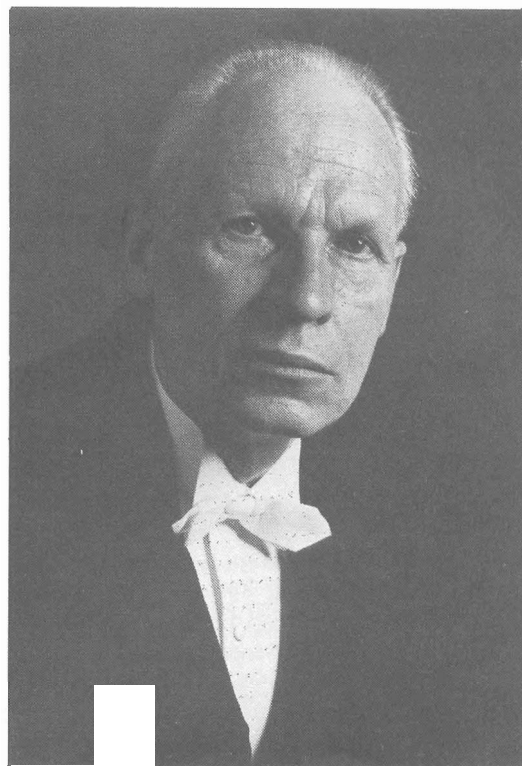
⁷ *Helpen in perspectief*, p. 92.

⁸ *Helpen in perspectief*, p. 79.

⁹ *Tien jaar GSA*, p. 54.

¹⁰ *Tien jaar GSA*, p. 56.

In memoriam prof. drs. H. J. Schilder

■ Ter inleiding

De redactie vroeg mij een woord ter gedachtenis aan prof. H. J. Schilder. Hoe zou ik me aan dat verzoek mogen onttrekken? Zóveel jaren was hij vriend en collega! We ontmoeten elkaar voor het eerst persoonlijk in een stevig twistgesprek op de classis Amersfoort over een of andere kwestie. Daar was hij aanwezig als gedeputeerde van de classis Utrecht. We verschilden grondig van mening. Kort daarna volgde zijn benoeming tot hoogleraar in Kampen en mijn beroep naar de vacature-Schilder in Utrecht. Op mijn vraag, of onze 'twist' op de classis Amersfoort voor hem geen verhindering betekende, was zijn reactie! integendeel: we weten wat we aan elkaar hebben. En Utrecht heeft geen tweede H. J. Schilder nodig, maar een vervulling in een vacature in de dienst des Woords. Lange jaren later – nog maar enkele weken en enkele dagen voor zijn zo plotseling sterven – heb ik nog enige keren langdurig met hem gesproken over de problemen van de principiële voorlichting in 'onze' kring, ook over een onderwerp uit zijn vakgebied, het Oude Testament. De inzet bleef dezelfde. De hartelijkheid, de uiteindelijke eenvoudige positiekeuze, het respect voor de gesprekspartner eveneens.

Hoe lang, hoe intensief heb ik hem mogen kennen en steeds weer leren kennen. Leren kennen: want collega Schilder was in zijn positiekeuze eenvoudig. Maar in de verantwoording daarvan vaak zeer gecompliceerd. Want alle factoren moesten toch vooral altijd en tegelijk in rekening gebracht. Dat deed het samenspreken en het onderhandelen vaak moeizaam verlopen. Maar aan het einde

werd de grondtrek duidelijk: hij wilde met behoud van zijn christelijke zelfstandigheid zo bitter graag in samenwerking sámen verder komen en daarin een bijdrage leveren; ieder moest zijn pond krijgen. Binnen de gemeenschap van het geloof was exclusivisme aan prof. H. J. Schilder vreemd.

■ De leerling Schilder.

Het was altijd weer duidelijk: H. J. Schilder wist zich leerling van de vorige generatie theologen. Inzonderheid van de dogmaticus K. Schilder en van de nieuwtestamenticus S. Greijdanus. Daarbij moet vooral diens *Schriftbeginselen van Schriftverklaring* worden genoemd, dat een diepe indruk op Schilder heeft gemaakt en zijn methode van uitleg van het Oude Testament heeft beïnvloed. Schilder was jong, toen hij een stormachtige tijd in de kerk beleefde. Hij speelde daarin – zijns ondanks! – een centrale rol, omdat hij van de kansel werd geweerd, toen het hem gelukte de 'bedoeling' die de synode met haar leeruitspraken over Verbond en doop had in volstrekte duidelijkheid boven water te kriegen. Die ontmaskering (gedocumenteerd in het grote werk *Op de grens van kerk en secte*) is van eminente kerkhistorische betekenis. Maar ondanks de betekenisvolle plaats, die hij nog als kandidaat in de Vrijmaking innam en ook ondanks de geheel eigen wijze waarop hij vorm gaf aan de ambtelijke dienst in Bergschenhoek en in Utrecht, hij wist zich met zeer sterke banden aan zijn leermeesters gebonden. Het blijkt ook slag op slag in zijn publicaties als hoogleraar. Men komt de hierboven genoemde namen S. Greijdanus en K. Schilder alsook van anderen regelmatig tegen

in zijn vak-publicaties: in zijn bijdrage in de studiegeds *Oriëntatie in de theologie* uit 1974 en in *Addenda bij de studie van het Oude Testament* uit 1980.

Die nadrukkelijke aansluiting heeft soms iets vermoeiends. Men krijgt soms het gevoel van: 'zeg nu maar zèlf, hoe je erover denkt'. Maar men moet zich hier niet op verkijken. H. J. Schilder wilde op zijn 'vakgebied' het Oude Testament vóór alles *gereformeerd theoloog* zijn. Hij schaamde zich niet in een *traditie* te staan. En het is hem – een opmerkelijke prestatie! – ook vaak gelukt om ten eerste aan te wijzen hoe *actueel* de bijdragen voor het verstaan van het Oude Testament waren, zoals bijvoorbeeld door K. Schilder, door M. B. van 't Veer, door B. Holwerda gegeven en om ten tweede dreigende *verschraling* van die traditie aan te wijzen en daarvoor te waarschuwen. Hoe indringend kon hij spreken over het gevaar in geijkte termen te repeteren wat de vorige generatie had te berde gebracht. Zo verzette hij zich tegen een 'heilshistorisch' schematisme, tegen een goedkope 'lijnen-trekkerij' van Oud naar Nieuw Verbond en kwam hij op voor de eigen betekenis van de Godsopenbaring in het Oude Testament in de aanvankelijke rijkdom van die openbaring en in de éigen beperktheid ervan, die (typisch Schilderiaanse wending!) toch óók weer een eigen rijkdom betekende. Vgl. b.v. over De rijkdom van het Oude Testament in *Het Schrift dat niet verslijt*, 22 e.v.

Met deze omzichtigheid heeft Schilder bijgedragen om het werk van de vorige generatie te transporteren naar de generatie, waarvan er velen tot zijn leerlingen zijn te rekenen. Zonder twijfel had het soms de schijn alsof er een wat slaafse afhankelijkheid was: iedere opmerking van K. Schilder moest dan kunnen functioneren en kunnen *blijven* functioneren. Maar wie door de schijn heenkeek, zag tenslotte hoe oorspronkelijk de bijdrage van Schilder was. Hij was maar niet alleen leerling. Hij was ook pionier. Hij ging niet het platgetreden paadje. Integendeel: hij zocht het liefst de nauwelijks nog betreden wegen.

■ De pionier Schilder

Er is nog een facet aan het werk van Schilder, dat hem een eigen, soms ook een eenzame plaats heeft gegeven. Schilder was op uitzonderlijke wijze alert voor wat zich in eigen tijd deed kennen. Hij had zonder twijfel een groot raakvlak met het eigentijdse levensgevoel. Daar speelde zijn artisticeit een beduidende rol in: zijn muzikaal gevoel, zijn iconografische belangstelling. Ook zijn 'aanvoelen' van wat zich opdroeg in het existentialisme en later in de 'theologie van de revolutie' en van de 'bevrijding'.

Zo begint hij dan ook zijn bijdrage over het Oude Testament in *Oriëntatie* met de volgende opmerking: 'Kan de hedendaagse maat-

schappijkritiek niet terugvallen op het protest der profeten tegen sociale misstanden? Vertolkt een boek als Prediker niet een stuk eigentijds levensgevoel? Kunnen de Psalmen niet zomaar vertaald worden in termen van gediscrimineerde en onderdrukte groepen der wereldbevolking? En wanneer het om studenten gaat – zijn zij niet dikwijls de 'voorgangers' in velerlei strijd en actie voor een betere samenleving; zouden zij juist niet dáárom naar dit oude materiaal grijpen in hun driftige kamp voor een nieuwe orde?', 21.

Het citaat zou met vele anderen te vermeerderen zijn. *Schilder heeft de gereformeerde bestudering van het Oude Testament binnengedragen in het 'klimaat' van het laatste kwart van onze eeuw.* Daarbij was hij *dienaar van de kerk*. Die kerk was geen antiquiteit. Maar de kerk mocht ook geen antiquiteit worden! In dit verband is het opvallend, hoe hij bij het overtuigd vasthouden aan de gereformeerde preekmethode tegelijk openhartig kon erkennen (in zijn boek *In Sion is het Woord nabij*) van de moderne communicatiemiddelen veel te hebben geleerd voor wat de bondigheid in formulering en in conceptie van de preken aangaat. En altijd was Schilder aan te treffen (daarom was hij ook vaak voor langere tijd afwezig waar men hem normaal zou verwachten!) op terreinen die nog onderzocht moesten worden en die nauwelijks toegankelijk waren. Op kansel en kathedraal vroeg hij met zijn eigen stemgeluid en zijn typische formulering aandacht niet voor het modieuze, wèl voor het moderne. Schilder, de pionier was dikwijls eenzaam, zoals ook in andere opzichten. Hij heeft daarmee ook mensen bereikt (musici, beeldende kunstenaars, litteratoren), die zich húnnerzijds vaak vereenzaamd voelen. Daarin zocht hij de kerk – niet als gemeenschap van traditionalisten, maar als gemeenschap van gelovigen. Hij werd daartoe gebracht, vooral toch ook omdat hij wist dat kerk en cultuur bij één horen – en dat in déze volgorde. Want het ging hem in de benadering van 'de moderne mens' om het oude, het eeuwenoude geloof. Zijn vragen kwamen niet op uit twijfel, maar vroegen opening voor dat geloof.

■ De collega Schilder

Vele jaren mocht ik met collega Schilder samenwerken. In het weekblad *De Reformatie*, hoewel hij hier geen zitting had in de redactie. Op kerkelijke vergaderingen, samen als adviseurs. In het verband van de Hogeschool. Die samenwerking strekt zich uit van de vijftiger tot de tachtiger jaren. Zijn laatste bijdrage staat in de jubileumbundel mij aangeboden *Bezielde verband*. Het boek is mij er nu te kostbaarder om.

Vele zijn de jaren van collegiale samenwerking op allerlei gebied van 'kerk en theologie'. Hoeveel herinneringen komen naar boven! Ik moet grondig selecteren en voor mij-

zelf daarin een harde tucht toepassen! Het is gemakkelijker breed dan kort over deze uitzonderlijke collegialiteit te schrijven!

De zaak was deze: collega Schilder ging een heel eigen weg. Dat bracht de ontwikkeling in zijn levenssituatie ook mee. Hij stelde ook hoge prijs op zelfstandigheid. Soms 'zag' je hem in weken niet. Soms leek hij er maanden niet te zijn. En plotseling was hij er weer. En dan was hij er helemaal! Dat kostte dan veel tijd. Want er moest veel gesproken worden om zo mogelijk aan alles recht te doen! Maar in dat 'aan alles' was dan ook nadrukkelijk aanwezig, dat aan zijn collega en aan diens plaats en overtuiging recht moest worden gedaan. Hij wilde graag dat naar hem geluisterd werd. Maar wanneer je aandacht vroeg voor eigen mening en positie, dan ontwaakte steeds weer de collega in prof. Schilder. Dan ging hij luisteren en vragen en taxeren en trachten de mening van anderen recht te doen. Dan was het zelfs herhaaldelijk zó dat hij zijn mening vormde en wilde vormen in voortdurende confrontatie met die van zijn collega. Soms zelfs bepaalde hij zich tot kanttekeningen bij de mening van anderen. Daarmee overviel je soms het gevoel van verlegenheid dat een eenvoudige opmerking van jouw kant zoveel gewicht kreeg mee te torsen aan aantekeningen van zijn kant dat je het gevoel niet kon onderdrukken: hier raken de proporties uit het gezicht!

Maar hoe dan ook: *de collegialiteit was het klimaat waarin Schilder leefde*. Hij was exegeet en hij werd het steeds meer. Maar wie heeft méér dan Schilder respect opgebracht voor de andere deelterreinen van de theologie? En voor de werkers op die deelterreinen? Hij was theoloog. Maar wie had in Kampen meer oor voor de bijdragen van de niet-theologen aan de Hogeschool, voor die inzonderheid van de semiticus, van de classicus, van de filosoof? Hij volgde als emeritus-hoogleraar nog weer colleges Logica van Veling!

De éénheid van de theologie ging hem ter harte. Want de éénheid van het werk in Kampen was voor hem een levenskwestie. Dat ging terug op een sterk geloof in de éénheid van het Woord van God, de éénheid ook van het leven.

■ De vriend Schilder

De collega was ook vriend. Ik besef dat op dit persoonlijk gebied in een publiek woord terughoudendheid geboden is. Toch wil ik ook openhartig spreken. Hierboven zei ik: soms zagen we elkaar in maanden niet. Want hij ging een eigen weg. Maar opeens was hij er weer. Opeens en naar het scheen onverwacht. Maar nu ik eraan terugdenk, zeg ik: er was toch ook patroon te ontdekken in zijn zo onverwacht er na tijden van absentie-voormij weer zijn. Dat kon allerlei aanleiding hebben. In de collegiale sfeer gelegen. Maar – vaak nauw verbonden daarmee – ook in

heel persoonlijke verhoudingen. Hij hield zich vaak terug, omdat hij wist van het arbeidsprogram van de ander en dat respecteerde. Daarin al was hij vriend: hij kon je de ruimte en de rust geven, die nodig waren voor je eigen werk. Maar hoe wist hij door plotseling er weer te zijn en dan *naast* je te staan, de ziel van een vriend te verkwikken!

Ik herinner mij, hoe mijn voorgang in de dienst des Woords in de 'dolerende' kerk van Beverwijk in het begin van de zestiger jaren mij een kerkelijke aanklacht bezorgde, zoals die later ook in andere situaties kwamen. Dan kon het spannen. Dan voelde je je soms eenzaam en ook bedreigd, terwijl je wist: ik moet deze weg gaan, wil ik in m'n ambt de toegezegde trouw aan de kerken ook betonen. Maar dan kon het veel en veel riskanter zijn dan men vandaag de dag misschien wel vermoedt! En dan was daar – soms plotseling – collega Schilder. Vriend – en meer dan dat! broeder. Dan liet hij zich informeren. En dan keek hij met die trouwe ogen, die dan ook zo recht je aan konden kijken. En dan stond hij voor de zaak. Het was de zaak van de kerk. Daarover geen twijfel! Maar: vriendschap laat zich door risico niet terzijde dringen. Hij zag dan – want hij bleef omzichtig taxeren – dat *mijn* formuleringen anders waren dan de *zijne*. Hij zou het wellicht alles anders gezegd en benaderd hebben. Maar als *de zaak* recht was, dan was er de inzet – onvoorwaardelijk – voor de collega en de vriend. Dan dacht ik wel eens: 'Herman, je hoeft je nek ook weer niet te ver uit te steken!' Maar hoe heeft hij dan het hart verwarmd en de eenzaamheid doorbroken.

Dat was er niet alleen op kritieke momenten in het kerkelijk verkeer. Hij had een eigen manier om van persoonlijke belangstelling blijk te geven. Zó eigen, dat je tijd nodig had het soms gewaar te worden. Maar hoe dikwijls wist hij op originele wijze attent te zijn. Velen hebben daarvan genoten. Velen hebben zijn vriendschap geproefd. Hij leek zo vaak een éénling. Hij leefde in de gemeenschap. Hij had oog voor de ander. Want hij had hart voor de ander. Hart voor zijn vrienden.

■ De ambtsdrager Schilder

Toen in 1952 de generale synode hem benoemde tot oudtestamenticus in Kampen, kreeg Schilder te maken met een spanning, die hem karakteriseerde. De spanning tussen het ambt van predikant en dat van hoogleraar. De spanning tussen kansel en kathedraal. Hij heeft daarvan gesproken in de Reken-schap bij de bundel 'preken over het Oude Testament' *In Sion is het Woord nabij*. De spanning was voor hem zó sterk dat hij in de eerste jaren van zijn hoogleraarschap het liefst over *nieuw-testamentische* teksten preekte om van de kansel maar niet een kathedraal te maken, van de preek de popularisering van een voordracht in de college-zaal.

Maar de spanning was er binnen de éénheid van de dienst! Op de kathedraal hield hij de kansel in het oog. Hij heeft zichzelf de eis gesteld van 'vaktechnische' bekwaamheid in de talen van het Oude Testament. Dat vroeg om afzondering. Een afzondering die maar heel moeilijk tot stand kon komen. Want het kerkelijk ambt in Kampen brengt kerkelijke verplichtingen mee. En die vroegen van Schilder, ook gelet op zijn 'instelling' en mogelijkheden dikwijls onevenredig veel tijd en aandacht. Dan kon de spanning vaak voelbaar worden. Het professoraat is hem ook wel een zware last geweest. Een kwelling. Dat bracht mee, dat hij het ook anderen lastig kon maken vanwege de gecompliceerdheid van de wijze, waarop hij spanningen verwerkte en verborgen hield en toch ook weer naar buiten bracht. Maar nu dit leven is afgesloten en een eerste overzicht wordt gevraagd, moet ik zeggen (en ik doe het met vreugde): *Schilder heeft het ambt liefgehad.*

Hij heeft ook de onderscheidenheid in de ambtelijke bediening scherp in het oog gehouden en daarmee de kerken een grote dienst mogen bewijzen. Hij had een hekel aan 'goedkope' 'domineesoplossingen' bij exegetische kwesties – 'een hekel' in de zin van: een zogenaamde stichtelijkheid kan geen verontschuldiging zijn voor exegetische onzorgvuldigheid. Daarom kon hij het zijn studenten lastig maken. Hij deed dat op zijn wijze. Daarmee werkte hij aan de wetenschappelijke toerusting en aan het exegetisch geweten. En tegelijk – dat is de andere kant! – hij heeft er altijd tegen gewaakt de kansel in *slaafse dienstbaarheid* aan de kathedraal te brengen. De prediking in *dienstbaarheid* aan de theologische wetenschap. Voor zichzelf wist hij langdurige aarzelingen bij preekvoorbereiding (want hij kon moeilijk kiezen tussen exegetische varianten!) op de kansel te overwinnen: dáár werden de sleutels van het hemelrijk bediend! Die eigen en onvervangbare plaats van de kansel in de kerk moest ook 'in de school' gerespecteerd. En als hij als 'gewoon lid' in de kerk was, dan *laafde hij zich aan de prediking*. Daar stond op de kansel niet een exegeet-van-professie. Ook niet een theoloog in deze kwaliteit. Daar was de dienaar van het Woord. De ambtsdrager, die ook hem toesprak en aansprak.

Schilder heeft in de visie op de *eigen* plaats van kansel en van kathedraal naar mijn vaste overtuiging een uiterst gewichtig element van de gereformeerde traditie in eigen tijd stem gegeven. Laat ik het zó mogen zeggen: hij was leerling van Greijdanus en van K. Schilder. Hij wist zich óók verwant aan heel veel in het werk van A. Janse, hoe zelden hij daar in het openbaar ook over sprak. Maar in het respect voor de *eigen* bevoegdheid van het ambt in de kerk wist hij zijn *eigen* plaats. Hoe dankbaar kon hij ook voor het werk van de ouderlingen, van zijn wijkouderlingen zijn.

Hoe 'dierbaar' bleef hem de kansel! Ook in de tijd van zijn professoraat en van zijn emeritaat. Wat was voor hem de band aan de gemeente van Utrecht waar hij predikant was en zich ook als 'emeritus' predikant bleef weten, vitaal! Ja, als ik er over nadenk, dan ben ik geneigd te zeggen: Schilder was hoogleraar en hij *werd* het met de jaren meer. Maar hij is dat ambt trouw gebleven met groeiende toewijding, omdat het ambt van predikant en ouderling hem in beslag had genomen. Dat was de God van het ambt, die dit leven heiligde in deze dienst.

■ En nu: tenslotte

Het wil me niet uit de pen om als opschrift boven dit laatste onderdeel te schrijven: de *christen* Schilder. Dat is te opzettelijk. Dat is daarom iets te gemakkelijk en dus niet in zijn geest. Ik bedoel het wel. Wij hadden in Kampen een collega. Wij hadden een vriend. In de kerken had hij zijn plaats als ambtsdrager, predikant en hoogleraar. En thuis was hij man en vader. Maar in al die relaties en verbanden was er één relatie, die óók van dit leven het geheim was. Het was een groot geheimenis. Het is dat over de dood heen gebleven. Het was het geheimenis van de liefde van de Vader en van de koop van de Zoon en van de heiliging door de Geest. De voluit en de zo gecompliceerd levende mens Schilder was de christen. Hij wist zich geheiligd. Het was in alle aanvechting en droefheid zijn vrijheid en zijn vreugde. Zó wist hij zich zelfstandig tegenover ieder en in liefde dienstbaar aan ieder. Zo leefde hij vóór het Aangezicht van Jahwe. Zo leefde hij in de gemeente, broeder onder de broeders. Hij wist zich een gedoopte. Dat was zó onvoorstelbaar rijk voor hem, dat hij de wering van de kansel in 1944 er voor over had om de waarachtigheid en de volheid óók van die eigen doop vast te houden: de Heilige Geest wil toeëigenen wat wij *in Christus hebben*. Daarover heeft Schilder een leven lang nagedacht. Daarover is hij een leven lang vrolijk geweest – in het geloof. Hij had een nieuwe naam ontvangen. En toen hij door diepe dalen moest, ook in verootmoediging, toen ging de morgenster op, als hij zich het woord te binnen bracht: 'Jahwe is mijn Herder, mij zal niets ontbreken'.

Schilder heeft in *zijn* tijd gestaan. Het was de tijd van de dertiger jaren als student. De tijd van de veertiger jaren in de strijd tegen synodocratie en wetenschapsdrang (men leze vooral de herinnering daaraan in het referaat van de meisjesbondsdag van 1965 *De Vrijmaking als bevrijding!*). De tijd van het theologisch en wijsgerig existentialisme. Het werd de tijd van een nieuw pacifisme in de zeventiger jaren, van een nieuw revolutionair élan. Het is allemaal door dit leven hééngegaan. Hij had overal zijn gesprekspartners. En hoe verder de mensen, ook de jongelui, van zijn

vervolg op pag. 567

Commissies aan het werk

Er zijn maar weinig gereformeerde kerken in ons land, die een generale synode zo'n doelmatige accommodatie kunnen verschaffen als de Kerk te Heemse. Voor de plenaire vergaderingen wordt gebruik gemaakt van de grote, ruime kerkzaal, met de goed zittende stoelen en voor de verschillende commissies zijn er mooie lokalen, die gewoon uitnodigen stevig te werken. De keukens, centraal gelegen, functioneert uitstekend. Alles gebeurt zo voor het oog rustig en vlot, niet gehaast wel effectief. Ze zijn duidelijk wel wat gewend en deze goede verzorging komt het werk en de goede sfeer alleen maar ten goede.

Vijf commissies vergaderen een groot deel van de dag afzonderlijk en maken uitgewerkte voorstellen gereed voor de voltallige vergadering. Kleinere, minder omvangrijke stukken komen het eerst klaar en worden de leden uitgereikt. Een ieder heeft de gelegen-

heid deze te bestuderen en zich zo voor te bereiden op de behandeling ervan op de vastgestelde dag.

Gewoonlijk zijn de plenaire vergaderingen 'openbaar', voor alle kerkleden toegankelijk. Sommige gemeenteleden van de kerk te Heemse kunnen via de kerktelefoon meeluisteren.

Dat is nu eenmaal het ekstraatje, wanneer je samenroepende kerk bent. Wordt in comite, met en achter gesloten deuren vergaderd, dan kondigt de praeses dat aan en krijgt een ieder, die geen synodelid of adviseur is de gelegenheid de zaal te verlaten.

Veel werk komt in eerste instantie neer op de commissieleden. Zij halen al het materiaal zoveel mogelijk boven tafel, bespreken de zaak, maken een werkrapport en stellen een voorstel op. De commissie kan ook advies vragen, bijv. aan de adviseurs van de synode, de hoogleraren en aan de desbetreffende deputaten. Iedere commissie probeert het opgedragen werk zo grondig mogelijk te doen. Het is van belang op de voltallige vergadering goed beslagen te ijs te komen. Verder moet de vergadering mede dankzij het gedegen uitgewerkte stuk tot een verantwoorde beoordeeling en beslissing kunnen komen. Dat vergt nog wel eens veel tijd van de vergadering. Dan schuiven de stoelen wat meer heen en weer vult gefluister de lucht, zucht de een of ander, maar men blijft in stijl. Het commissievoorstel kan zonder aanvulling of wijziging aangenomen worden. De vergadering kan het ook een weinig of ingrijpend veranderen. Zelfs is het mogelijk dat een commissie gehoord de bespreking het voorstel terugneemt om in een later stadium met een nieuw te komen. Is dat beschamend? Een blamage? Dat behoeft zeker niet. De vergadering kan soms op overtuigende wijze een andere weg op gaan. Samen weet je meer, krijg je soms een andere kijk op het geheel. Het gaat er niet om dat een commissie gelijk krijgt. Er dient door de synode een goed besluit genomen te worden. Het gaat door de synode om het belang van de kerk. Ook op de synode moeten de leden goed en nauwkeurig naar elkaar luisteren. Ze dienen geduld met elkaar te hebben, willen leren en elkaar opscherpen.

Zoals overal: er zijn er die veel praten en die haast nooit het woord vragen. Veel praters kunnen weinig zeggen en zeldzame sprekers zeldzaam goede opmerkingen maken. Maar het is geen vaststaande regel. Er zijn goede woordvoerders, die op alles schieten wat beweegt. En ze schieten nog raak ook. Soms ook wel mis, over het doel heen of er ver

Een beeld van de vergadering van de generale synode van Heemse: praeses ds. C. J. Smelik spreekt de afgevaardigden toe (foto ND).

naast. Een synodevergadering onder goede leiding weet dat te onderkennen. Iedere werkdag in Heemse wordt begonnen met het aanroepen van Gods Naam. Iedere plenaire bijeenkomst met het zingen van zijn lof. Een synodelid behoeft niet te denken: 'wat ben ik begonnen?' Hij is niet begonnen. De Here riep door Zijn gemeente en zal op het gebed bekomen voor de taak. 'Wat ben ik begonnen?' Onjuist gesteld: God is begonnen en dat is een hele bemoediging. Besloten werd de Gereformeerde Kerken op Oost-Sumbas Savu de gevraagde, zeer begeerde tweede docent voor de Theologische school en voor het opbouwwerk van de gemeente te geven. In de uitvoerige bespreking werd terecht gewezen op de eigen verantwoordelijkheid van de kerken daar, de eigen werkzaamheid, plicht en taak. Samen met drs. Boersema, de reeds aanwezige zendeling-docent zal er zo gewerkt dienen te worden dat in een periode van vijf à zeven jaar deze taak vervuld en afgerond kan worden.

Moeten er generaal-deputaten komen voor de uitvoering van art. 19 K.O.: 'studenten in de theologie, als dit nodig is, financiële steun te verlenen'? Uitputtend is daar over gesproken.

Ook voor de synode bleek het geen eenvoudige zaak tot een eensluidend akkoord te komen. Aan de Partikuliere Synodes wordt het toch nog overgelaten een overeenkomst op te stellen, waar ieder zich aan houdt. In een gezin vraagt het grootbrengen van de kinderen vaak veel kopzorgen. In het grote gezin van de kerk bleek het op papier vastleggen van de te volgen gedragslijn ook geen sinecure! Een goed akkoord hierover zal onze studenten alleen maar ten goede komen. En dat is in het belang van de Kerk van de Here.

J. v.d. Velden

NERVEUZE KLACHTEN!

Onze plantaardige
zenuwtabletjes maken niet
loom of slaperig.
Werken rustgevend en
kalmerend.
Versterken het zenuwgestel.
Kuur voor een maand 20,-

DROGISTERIJ SIKKING

BARREVOETESTRAAT 5
2011 WL HAARLEM
Tel. 023-312882/324606
Postgiro 190609

vervolg van pag. 565

eigen geloofsovertuiging afstonden, hoe geduldiger hij in het luisteren werd. Dat heeft hem caricaturen gekost. Tot onlangs een wel heel giftige in de *Haagse Post*.

Zonder twijfel had hij ook hierin, in dit geduldig luisteren zijn eigen stijl. Maar het is ook zonder twijfel dat hij naar zijn mogelijkheden openingen zocht om het Evangelie te spreken en het woord van de openbaring, die met gezag komt, doorgang te geven.

Dat gezag was voor hem het eerste en het laatste. Hij heeft van de aanvechtingen van de eigen tijd in eigen leven geweten – meer dan vele anderen, die zich meester maken van een aantal slagzinnen, die snel slijten en goedkope pasmunt worden en die dan denken dáármee de aanvechtingen voor zich en voor de kerk te hebben bezworen.

Maar de christen was *kind* – in die unieke relatie die in het Verbond van Gods genade is gegeven. Kind – dat leeft onder *de bescherming* van het gezag van het Woord van Vader – het woord dat 'nabij' is gekomen in de Zoon.

En toen het hart op zaterdagavond 12 mei Anno Domini 1984 te kloppen ophield op het alleronverwachtst – toen bleek het woord wáár, dat als titel aan één van zijn boeken werd meegegeven: *Ik kom thuis*, al was die andere titel óók soms waar gebleken: *Ik schreeuw het uit*. Ja, daar is ook een spanning. Een spanning hoe vaak ook niet voelbaar in de psalmen! Hoe dikwijls voelbaar in zijn levensgang en publicaties. Maar uit de spanning was er een weg: 'ik kom thuis'. Hij werd maar zó thuis *gehaald*. Totius zegt ergens van één van zijn jonge kinderen, die door de bliksem werd getroffen en toen dood neerviel:

Ag, sy het nie gesterwe,
maar sy was somar dood:
geen siekte en lange lyding,
geen uur van voorbereiding,
geen dokter met die tyding;
net een, een onweerskoot,
en sy was dood.

Zó onverwacht ging het op die zaterdagavond ook in Kampen toe. Zo onverwacht en zo verbijsterend. Maar ook: zó verlossend.

Dat zeggen wij ook *op gezag*.

Hier hebben caricaturisten van het christelijk geloof volop hun kansen.

Men ga dan maar zijn gang.

Maar: 'nabij u is het Woord' – dat is het geheim dat onaantastbaar mee gedragen wordt door dat volk waar Herman Johannes Schilder toe behoorde.

Het is het geheim waartegen de laatste vijand niet op kan –, waaraan die laatste vijand dienstbaar wordt gemaakt door de Heer die de sleutels heeft van de dood en van het dodenrijk.

J. Kamphuis

Het is een goede spreker, die mij het zwijgen verbetert

In De Wekker gaat prof. dr W. van 't Spijker in op de discussie die ontstaan is rondom het besluit inzake de kernwapens van de synode van de synodaal-gereformeerde kerken. Hij typeert dit als 'gekrakeel' over de vraag of deze synode-uitspraak nu bindend is, ja dan nee. En hij constateert dat men 'danig in de knoop' zit met deze uitspraak. Vervolgens maakt hij de volgende opmerkingen die we graag doorgeven:

Deputaten-curatoren en deputaten-financieel van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland namen met ontroering kennis van het bericht dat het God behaagd heeft

prof. H. J. Schilder
emeritus-hoogleraar te Kampen,

uit het midden van de hogeschoolgemeenschap tot Zich te nemen.

Met dankbaarheid gedenken zij dat de kerken in prof. Schilder een rijke gave van het heerlijk Hoofd van de Kerk mochten ontvangen. Meer dan 25 jaar mocht hij in confessionele trouw bezig zijn met de wetenschappelijke arbeid van de opleiding tot de dienst des Woords.

Trooste de levende God en Vader door het betrouwbaar Woord van de opstanding van Jezus Christus uit de doden mevrouw Schilder, de kinderen en verdere familie. Hij schenke ons allen met volharding het geloof van onze ontslapen broeder na te volgen.

Namens deputaten-curatoren:
H. Bouma, president
H. D. van Herksen, secretaris

Namens deputaten-financieel:
W. G. Burema, voorzitter
A. Vreugdenhil, secretaris.

Kampen, 12 mei 1984.

Het is een goede spreker, die mij het zwijgen verbetert

De synode van de Gereformeerde Kerken had zich dienen te houden aan het Groningse spreekwoord, dat hierboven staat. Zij heeft niet willen zwijgen. Zij heeft willen spreken en dat voor vorst en vaderland, getuigend, belijgend, bindend, overtuigend.

Wanneer de eenheid van belijden en beleven nog iets voorstelt binnen deze kerken, dan zal de synode nu voorts een model moeten ontwerpen, dat gebruikt kan worden bij de activering van burgerlijke ongehoorzaamheid. Ze moet daarbij natuurlijk wel enige zorgvuldigheid in acht nemen. Immers er zullen leden van de Gereformeerde Kerken zijn, die vanwege hun overheid geroepen zijn om bij Woensdrecht de wacht te betrekken en elke vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid te keren. En er zullen leden van deze kerken zijn die het niet bij een mening, of overtuiging of belijdenis willen laten. Zij zullen zich laten instrueren, hoe zij hun belijden kunnen beleven metterdaad. Een vrome preek helpt hier niet. Een cursus in het doorknippen van prikkeldraad is hier eerder op zijn plaats en een handleiding in het gebruik van gereformeerd geweld.

Men moet denken, dat men dit alles niet heeft overwogen. En dat men daarom nu terugkrabbelt: het was niet als vermaning bedoeld, niet als getuigenis. Het spreken van de kerk was noch een mening, noch een overtuiging, noch een belijdenis. Het was slechts het produceren van geluid. Een synode die niets wist te zeggen, toen het ging om verontrusting inzake de kern van het evangelie, sprak. Een synode die zweeg toen het ging om het gehalte van het leven van het geloof, verstoutte zich om een boodschap te laten horen.

Toen zij zweeg had zij behoren te spreken. Toen zij sprak had zij moeten zwijgen. Daarom moeten er zoveel woorden 'vuil' gemaakt worden om te zeggen wat zij bedoelde en niet bedoelde, mocht bedoelen en niet mocht bedoelen.

W. G. de Vries